

GÖRSEL SANATLAR KADIN ÇALIŞTAYI RAPORU

11 Ekim 2025 /Diyarbakır

GÖRSEL SANATLAR KADIN ÇALIŞTAYI RAPORU

11 Ekim 2025, Diyarbakır

ŞAREDARİYA BAJARE MEZİN A AMEDÊ
DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ŞAREDARİYA ŞARİSTANÊ GIRDÎ YA AMEDÎ

İçindekiler

Giriş

1.Oturum : Kürdistan'da Hafızasızlaştırmaya Karşı Kültürün Korunması

2.Oturum: Kolonyalizme Karşı Özgür Sanat

3.Oturum: Görsel Sanat Alanında Kadın Sanatçıların Yaşadığı Kültürel Şiddet ve Görünürlüğü

Forum: Sonuç ve Öneriler

- Kadınlar kültür sanat çalışmalarında nasıl zorluklar yaşıyor?
- Çözüm önerileri nelerdir?

Giriş

Görsel Sanatlar Kadın Çalıştayı, farklı kentlerden gelen sanatçı, kültür çalışanı, üniversite öğrencisi ve kurum temsilcisi Kürt kadınların katılımıyla 11 Ekim 2025'te Amed'de gerçekleştirildi.

Çalıştay, Kadın Kültür Sanat Edebiyat Derneği (KASED) ile Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi iş birliğiyle düzenlendi.

Bu etkinlik, KASED'in 19 Ocak 2024'te gerçekleştirdiği **"Kültür Sanat Alanında Kadın Mücadelesi Çalıştayı"**nın sonuç kararlarından biri olarak düzenlendi. Geçtiğimiz yıl gerçekleşen buluşmada müzik, sinema, tiyatro, halk oyunları, edebiyat, görsel sanatlar gibi farklı disiplinlerden kadınlar bir araya gelmişti. Bu çalıştayda ise kadınların kültür ve sanat alanlarında karşılaştıkları sorunların disiplinlere göre farklılık gösterdiği; bu nedenle her alanın kendi deneyim ve ihtiyaçları doğrultusunda tartışma ve dayanışma zeminleri oluşturmasının gerekliliği ortaya kondu. Bu doğrultuda, bu yılki çalıştay görsel sanatlar alanında üretim yapan Kürt kadın sanatçıların bir araya gelmesi, deneyim paylaşması, çözüm önerileri geliştirmesi ve örgütlenme biçimlerini tartışması amacıyla düzenlendi.

Çalıştayda, hafızasızlaştırma politikalarına karşı kültürel hafızanın sanatsal üretimlerle yeniden canlandırılması, kolonyalizme karşı sanatsal pratikler, direniş biçimleri, kültürel şiddet ve kadınların sanat alanındaki görünürlüğü üzerine kapsamlı değerlendirmeler yapıldı. Katılımcılar, sanatın yalnızca bir ifade biçimi değil; aynı zamanda bir direniş, varoluş ve hafıza alanı olduğuna vurgu yaptılar.

Tartışmalarda, Kürt coğrafyasında süregelen asimilasyon politikaları ve kültürel yasaklar karşısında sanatın kolektif belleği koruma ve yeniden üretme gücü öne çıktı.

Kadın sanatçıların üretim pratiklerinin bireysel yaratımdan öte, toplumsal bir mücadele ve politik bir ifade biçimi olduğu vurgulandı. Katılımcılar, kadınların sanat üretiminde karşılaştıkları dil, kimlik, ekonomik, mekânsal ve toplumsal cinsiyet temelli engelleri tartışarak; bu zorluklara karşı dayanışma ağları oluşturma ve alternatif destek mekanizmaları geliştirme gerekliliğine dikkat çektiler. Ayrıca, inisiyatif kurma, kolektif üretim alanları oluşturma, mekân paylaşımı ve yerel kurumlarla iş birliği gibi somut öneriler geliştirildi.

Sonuç olarak, Görsel Sanatlar Kadın Çalıştayı, Kürt kadın sanatçıları için deneyim paylaşımı, dayanışma ve ortak üretim alanı açarak, sanatın, direnişin ve hafızanın kesiştiği noktada yeni bir tartışma ve üretim zemini oluşturdu. Kadınların kültürel belleği yaşatma, görünür kılma ve sanat yoluyla özgürleşme mücadelesine önemli bir katkı sundu.

1. Oturum: Kürdistan'da Hafızasızlaştırmaya Karşı Kültürün Korunması

Moderatörlüğünü Serap Ergin'in yaptığı oturumda konuşmacılar Zehra Çelenk ve Ayşe Karacadağ'dı. 'Kürt kültüründe hafızanın önemini sanatsal üretimle geleceğe taşımak' ve "Kadın bakış açısı ile hafızanın sanatsal üretimle gün yüzüne çıkması: 'Pirebok Efsanesi'" sunumlarının yer aldığı oturumda öne çıkan paylaşımlar şunlardı:

❖ Sunum, hafızasızlaştırma olgusu üzerine başladı. Hafızasızlaştırmanın, Kürdistan coğrafyasın özelinde üzerinde durulması gereken önemli bir mesele olduğu vurgulandı. Toplumsal ve politik belleğin silinmesi; inkâr politikaları, sansür, dil ve kültürel yasaklar aracılığıyla sistematik biçimde sürdürülmektedir. Köy isimlerinin değiştirilmesi, çocuklara ana dilin aktarılamaması gibi örnekler, bu sürecin günlük yaşamda nasıl karşılık bulduğunu göstermektedir.

Halk müziği, dengbêjlik geleneği, masallar ve annelerin sözlü anlatıları, toplumsal hafızanın korunmasında ve aktarılmasında hayati bir rol oynamaktadır. Tüm bu olumsuzluklara karşın, kültürün korunmasına yönelik sanatsal ve toplumsal direniş pratikleri varlığını sürdürmektedir. Ancak, Hafızasızlaştırmaya karşı yürütülen bu direnişin önünde yalnızca devlet politikaları değil, aynı zamanda erkek egemen zihniyetin kültürden uzaklaştırıcı etkisi de önemli bir engel oluşturmaktadır.

Hafızasızlaştırmaya karşı neler yapılabilir:

- Aile arşivi tutmak, eserleri Kürtçe adlandırmak, Kürtçe üretimler yapmak.
- Projelerde Kürt diline ve kültürüne yer vermek.
- Kolektif çalışmak ve yayın araçlarını etkili kullanmak.
- Arşiv ve akademik yazıları miras bırakmak.

❖ Yüzyıllardır sömürgeci güçler, Kürdistan'da sanat ve kültüre yönelik sistematik saldırılar yürütmüştür. Kürt coğrafyasındaki yıkım politikalarının en görünür hedeflerinden biri de kültür ve sanat olmuştur. Ancak Kürt kültürü, köklü Mezopotamya uygarlığının topraklarından yeşermiş, bu kadim mirasla birlikte günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bugün Kürt kültür ve sanat eserlerine bakıldığında, bu üretimlerin merkezinde kadın felsefesinin ve kadın renginin yer aldığı açıkça görülmektedir. Bir tek motifte bile yüzlerce hikâyeye gizlidir; tıpkı annelerimizin anlattığı hikâyelerde olduğu gibi. Bu anlatıların kökleri, Huriler dönemine kadar uzanır. O dönemde kadın şifacılar — Mutala, Mastiga ve Azari gibi — bitkilerden şifa üretir, büyü ve sihir yoluyla iyileştirme uygulamaları yaparlardı. Ancak bu kadınların birçoğu katledilmiş, işkencelere maruz kalmış, eril düzen tarafından susturulmuştur.

Bu anlatıların izleri, "Pirebok" (ya da "Meyrema") efsanesinde de görülür. Efsanede Pirebok, doğada ve dağlarda gezen; şekil değiştirebilen, büyü yapan bir kadın figürüdür.

Neolitik dönemin izlerini taşır, dört elementi — toprak, su, hava ve ateş — kullanır. Ancak bu figür, düşürülmüş kadın arketipinin bir örneği olarak, demirden, erkekten ve dini söylemlerden zarar görür. Bu unsurların her biri eril gücü temsil eder.

Sümer mitolojisindeki “Lamaştu” figürü, Pirabok’un izlerini taşır. Lamaştu’nun karşısında yer alan “Pazuzu” ise erilliği ve iktidarı temsil eder. Tarih boyunca eril zihniyet, Kürt kadınlar üzerinde olduğu gibi, yazarlara, şifacı kadınlara ve sanatçılara yönelik katliamlar ve baskılar gerçekleştirmiştir. “Pirabok” kavramı, işte bu tarihsel bağlamda yeniden anlam kazanır.

“Pir” ya da “pirek”, Kürtçede bilge anlamına gelir. Piraboklar, neolitik dönemin bilge kadınları gibi tasvir edilir; dini söylemlerden, erkeklerden ve demirden korkarlar. Demir, erkekliliği ve savaşı simgeler; demirin ortaya çıkışıyla birlikte kadınların ondan korkar hâle gelmesi, sembolik olarak erkil şiddetin doğuşuna işaret eder. Êzidî kadınların dini gerekçelerle katliama uğraması da bu üç unsurun — din, erkeklik ve demir (şiddet) — tarih boyunca kadın bedeni üzerinde nasıl birleştini gösterir.

♥ Oturumun soru-cevap kısmında, katılımcıların katkılarıyla aşağıdaki sorular çerçevesinde kapsamlı tartışmalar yürütülmüştür:

- Kürt coğrafyasında kaybolmaya yüz tutmuş sembollerini yeniden canlandırmak için kolektif hafıza çalışmaları nasıl geliştirilebilir?
- Yıkılmış ya da çatışma mekânları, potansiyel hafıza alanlarına dönüştürülebilir mi?
- Farklı sanat disiplinleri arasında nasıl ilişkiler kurulabilir?
- Daha güçlü sanatsal üretimlerin ortaya çıkması ve bu üretimlerin etki alanının genişlemesi nasıl mümkün kılınabilir?
- Bu üretimler, toplumsal düzeyde ne ölçüde karşılık bulabiliyor?

Bu sorular doğrultusunda, arşiv çalışmalarının önemi özellikle vurgulandı. Katılımcılar, bireysel çabaların ötesine geçilerek kolektif bir arşiv oluşturulmasının kültürel hafızanın korunmasında kritik bir rol oynayacağını belirttiler.

Tartışmalarda ayrıca, “Kürt sanatçılar olarak algılarımız neden Batı’daki galerilere yöneliyor, neden orada kendimizi kanıtlamaya çalışıyoruz?” sorusu üzerinden yapılan değerlendirme bağlamında kapitalist modernitenin sanat üzerindeki etkileri ve kolonyal bakışın Kürt sanatına yansımaları irdelendi. Katılımcılar, bu yönelimin bir tür sömürge estetiği dayatması olduğuna dikkat çekti ve Kürt sanatının kendi estetik ve direniş zeminini güçlendirmesi gerektiğini vurgulandı.

Ayrıca, Kürt kadınlar için sanatın sadece romantik bir uğraş değil, bir direniş biçimi olduğu ve kadınların üretimlerinde politik, duygusal ve toplumsal direnç unsurlarının iç içe geçtiği ifade edildi. Bu çerçevede, yıkılmış alanların yeniden canlandırılmasında bireylerin ve toplumun yaşadığı travmaların göz ardı edilmemesi gerektiği fikri ön plana çıktı.

2. Oturum: Kolonyalizme Karşı Özgür Sanat

Bu oturumun moderatörlüğünü Şevin Yel üstlenirken konuşmacılar Sarya Nurcan Kaya ve Dilan Cudi Saruhan'dı. Diaspora deneyiminde kolonyal yapılara karşı sanatsal pratikler ve ahlaki politik ölçüler esas alınarak sanatta direniş biçimleri başlıklarında gerçekleştirilen sunumlarda öne çıkanlar şunlardı:

♥ Diasporada, kendi içinde kolonyal ve kolonyalizme karşı sanatın var olma biçimi kavramları irdelenmelidir. Diaspora genel olarak bir kopuş sürecidir; olup biten bir olay değil, süregiden bir süreçtir. Bu kopuş, iki coğrafya arasında yeni bir kimlik inşası anlamına gelir.

Bunun yarattığı şey nedir? Yabancılaşma ya da kopuş... Bu durumu doğuran olgu ise kolonyalizmdir. Özellikle ekonomik, kültürel ve siyasal anlamda bir istiladan söz etmek mümkündür. Kürdistan'da bunun etkileri açıkça görülmektedir. Kültürel değişim ve asimilasyon, kimliksizleştirme ve hafızasızlaştırma süreçlerini beraberinde getirmektedir.

Peki sanat nerede duruyor? Türkiye'de Kürt bir kadın sanatçı, bu kavramlarla ilgilendiğinde daha fazla zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Diasporada ise yeni bir kimlik inşası söz konusudur. Sanatçıların kullandığı ilk metaforlardan biri "ev" metaforudur. Batı'nın farklı coğrafyaları sömürme, ele geçirme ve istila etme eğilimi bu bağlamda da görülmektedir. Bu istilada ilk uygulama kültürel soykırım olmaktadır. Mezopotamya coğrafyasına da ait pek çok eserin Batı'daki müzelerde sergilenmesi bunun bir göstergesidir. Kolonyal güçlerin istila ettikleri yerlerde saldırdıkları ilk yerler mezarlıklar olmuştur. Mezarlar, hafızanın en kuvvetli olduğu alanlarıdır. Bu nedenle kolonyalist sistem, ilk olarak mezar taşlarına, heykellere ve sanat eserlerine saldırmakta; "Hatırlama" imgesi yok ederek "resmi bir bellek" inşa etmektedirler. Sanat tam da bu unutturulmaya karşı bir varlık beyanı haline gelir.

Peki, sanatçının dili sömürgeci yapıya bir karşılık olarak düşünülebilir mi? Burada kolonyal sistemin yarattığı hafızasızlaştırma ve yok sayma durumuna karşı mücadele, aynı zamanda kimlik inşasının da önemli bir parçasıdır.

♥ Ahlaki politik ölçüler esas alınarak sanatta direniş biçimleri: Öncelikle şu sorularla başlamak gerekir: Sanat nedir, nasıl olur?

Sanat, insanın varlığıyla doğrudan ilişkilidir; politik, toplumsal ve sosyolojik bir zeminde var olur. Karşımızda bir halka yönelik katliam yaşanırken buna sanatla yanıt verebilmek, sanatın en güçlü direniş biçimlerinden biridir. Burada önemli olan, klişelere düşmeden, farklı ve özgün bir dille tüm bu yaşananları anlatabilmektir.

Kürt coğrafyasındaki zindan gerçekliğine değinmek önemli olacaktır. Çok genç yaşta tutuklananlar olabiliyor. Bir sanatçı olarak zindanda sesini duyurmak, oradaki şiddeti görünür kılmak büyük bir önem taşır. Bu sorunları estetik ve etik bir biçimde ifade etmek, sanatçının sorumluluğudur. Cezaevlerinde büyük bir mücadele yürütülmektedir ve buradaki insanlar yaşananları dramatik değil, güçlü bir şekilde göstermek istemektedir.

Peki, ahlaki, politik ve etik açıdan zindanda sanat üretmenin imkânları nelerdir?

Zindanda neredeyse her şey bir sanat malzemesine dönüşebilir. Atık olarak görülen nesneler, kitapların boş sayfaları, parmak boyları, hatta yüz kremleri bile birer ifade aracına dönüşür. İnsan, yaşadıklarını ve düşündüklerini anlatma ihtiyacı duyar; bu yolda okur, şiir yazar, roman yazar. Mesele sadece üretmekten çıkar ve bunları saklamak, korumak, dışarıya taşımak da başlı başına bir direniş biçimi haline gelir. Her yasağa karşı yeni bir üretim biçimi gelişir: örneğin atletlere, fularlara nakışlar işlemek gibi. Kolonyalist sistem, bu üretimleri sanat olarak görmeyebilir; çünkü sanatı yalnızca kendi araçlarıyla tanımlar ve bundan ibaret görür. Oysa bu tavır, kolonyalistin sanatı ne kadar dar bir çerçevede algıladığını da açığa çıkarır. Kâğıda çizilen bir desenin kolaylıkla “yasak” olarak nitelendirilmesi, bu bakışın bir sonucudur.

Sonuç olarak, zindanda sanat üretmek, yalnızca estetik bir eylem değil, aynı zamanda ahlaki, politik ve direnişsel bir duruştur. Sanat burada, yasakların ötesinde, insanın var olma ve tanıklık etme biçimine dönüşmektedir.

❖ Soru cevap oturumunda “Bir sanatçının dili sömürgeci yapıya karşı bir sanat biçimi sayılabilir mi? Yoksa dilin politiklığı üretiminden bağımsız mı düşünülmeli?” “Direniş estetiği bir acı pornografisine dönüştürülmeden nasıl güçlü kılınabilir?” ve “Cezaevindeki üretimlerin dışarıda yeniden yapılması mümkün mü?” gibi sorularla konu başlığı derinleştirildi:

Sürgün edilen, köklerinden koparılan kişilerin yeni bir dil inşa etmesinin zor olduğu; diasporada farklı bir dil, ana dili ve kolonyal sistemin dayattığı dil bir araya geldiğinde sorgulamanın başladığı ve bunun sanatsal üretimlere de yansıtıldığı belirtilmiştir. Diasporadaki sanatçıların öncelikle kendilerine yönelmesi, sansürlenene, yok sayılan ve üstü çizilen bir benlik durumuna karşı bireysel üretimlerin yapılması ve bu deneyimlerin daha sonra kolektif bir anlatıya dönüşmesi tartışılmıştır.

Yaşadıklarımızın, tanıklıklarımızın ve acılarımızın sanat içerisinde teatral bir şekilde dile getirilmesi, dramatize edilmesinin sorunlu olduğu ve bu yaklaşımların acıyı pornografikleştiren ve bağlamından koparan pratikler ürettiği belirtilmiştir.

Zindandaki üretimlerin dışarıya çıkarılmasına izin verilmediği; mümkün olsa dahi bu üretimlerin yeniden aynı duygularla ve gerekçelerle yaratılmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

3.Oturum: Görsel Sanat Alanında Kadın Sanatçıların Yaşadığı Kültürel Şiddet ve Görünürlüğü

Bu oturumun moderasyonunda Hülya Anci yer alırken konuşmacılar Saliha Ayata ve Dicle Beştaş'tı. 'Kadın kurumlarının perspektifi ve Kürt kadın sanatçıları üzerindeki kültürel şiddet' ve 'Kürt kadın sanatçıların temsil sorunları' başlıklarında sunumlarını gerçekleştirdiler. Oturumda öne çıkanlar şunlardı:

❖ KASED, özgün kadın kurumları perspektifiyle kurulmuştur. Kuruluş amacı, Kürt kadınların kültür ve sanat alanında özne olabilmesini sağlamak, bir arada üretim yapmalarına imkân tanımak ve kadın üretimlerine erişimi desteklemektir. Uzun yıllardır süren mücadele sonucunda kazanılan deneyimler, bu yapıya da yansımıştır.

Kürt kadın sanatçıları açısından görsel sanatlar, diğer alanlara kıyasla daha dar bir alana sahiptir. Bunun sebeplerinden biri, Kürdistan'da kültürel şiddetin uzun yıllar boyunca sistematik biçimde uygulanmış olmasıdır. Kültürel erişim kapsamında, Kürtlerin kimliğini ve dilini yaşama imkânı sınırlanmış; kadınların ifade özgürlükleri baskı altına alınmıştır. Dil, üretim ve yaratım alanlarında uygulanan yasaklar, kültürel çalışmaların üretilmesi ve yaygınlaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Bu sınırlamalar, kadınlar söz konusu olduğunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği kaynaklı daha da artmaktadır.

Dünyada kadınların üretimleri genellikle arka planda kalmakta ve bu üretilere erişim sağlanamamaktadır. KASED, işte bu duruma karşı kadın üretimlerini desteklemek ve erişimi artırmak üzere kurulmuştur. Kadınların kültür ve sanat alanında özne olabilmesi, ortak üretim yapabilmesi ve bu süreçten güç alması hedeflenmiştir. Kimlik ve kadın özgürlüğü sorunlarının çözümü, kültürel erişim ve üretimin sağlanmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Kürt kadınlar bu alanda hâlâ bazı önyargılarla karşılaşmaktadır; üretimleri çoğu zaman hobi eksenli değerlendirilmekte ve patriyarkal engeller özellikle sinema, tiyatro, müzik gibi alanlarda devam etmektedir.

Kültürel şiddet, Galtung tarafından, bir ulusun ötekini sömürgeleştirmek için kullandığı yöntemler olarak tanımlanır. Kürtler ve özellikle Kürt kadınlar bu şiddetin hedefi olmuştur. Günümüzde bu şiddet, utandırma yöntemleriyle (annelerimizin kıyafetlerinden, dilimizden, geleneklerimizden vb.) kendini gösterir ve görünür olmanın ötesinde, fark edilmeyecek tarzlarda ilerler. Bu farkındalık ilerleyen süreçlerde kazanılabilir veya kimlik kaybedilebilir.

Türkiye tarihinde kılık ve kıyafetler üç defa resmi yollarla yasaklanmıştır; özellikle bazı bölgelerde bu kıyafetlerin ısrarla giyilmesi, kimliğin korunmasını sağlamıştır. Mekân isimleri, cezaevlerinin müzeleştirilmesi, heykel ve anıtlar, cadde ve bulvar isimleri, soy isimleri ve kişisel isim değişiklikleri de kültürel şiddet örnekleri arasında sayılabilir. KASED, işte bu kültürel şiddet yöntemleriyle mücadele etmek ve kadınları ortak bir zeminde buluşturmak misyonuna sahiptir.

♥ Kürt kadın sanatçıların temsil sorunları sunumunda görünürlük ve anlam üretme hangi çerçeveler içinde şekillenir? Görünürlük neye göre ve kimin çerçevesine göre tanımlanıyor ve bu anlam kimin şartlarına göre yönlendiriliyor? soruları tartışılmıştır. Bir sanatçının veya pratiğin bir sergiye dahil edilmesiyle görünürlüğün gerçekleşmediği, bunun konumlanma ve bağlam örüntüsünün hangi dil üzerinde aktarıldığının önemli olduğu vurgulanmıştır. Bunlar çoğu zaman görünmez hegemonik yaklaşımları beraberinde getirmekte; bu kurumlar kişileri özne olmanın dışında, kurbanlaştırılan bir coğrafyanın nesnesi olarak da davet edebilmektedirler.

Geçmişin sadece mağduriyet ve kayıplarla değil bugünü de kapsayacak şekilde tarihsel bir süreklilik olduğu perspektifinin önemli olduğu; bu perspektifin bizleri travma ve mağduriyetlere sabitleyen formdan çıkarabileceği ifade edilmiştir.

♥ Oturumun soru-cevap kısmında Kürt sanatı ve sanatçıları bir araya getirmek için yapılan sergilerde ön yargılarla karşılaşıldığı belirtilerek Nerelisiniz? Sergi, illegal bir içerikte mi? Biz bunlarla nasıl başa çıkabiliriz? Kürt kadın sanatçı tanımını yeniden yapmak gerekiyor mu? Mağdurlaştırmanın dışında akademik, teorik, kültürel ve üretimsel açıdan ne eklenebilir? soruları tartışıldı.

Baskı ve sansür karşısında kesişimsel alanlar yaratmanın ve iş birliği alanları kurmanın önemi vurgulandı. Sanatçıların, KASED gibi oluşumlarla bir araya gelip alternatif üretim zeminleri oluşturabileceği ifade edildi. Devlet şiddetiyle baş etmeye çalışmanın yanı sıra bir erkek onayından, süzgecinden geçmeye gerek kalmadan kadınların kendi öz iradesiyle üretimlerini sürdürebileceği bir inanç, bir direnç kaynağı oluşturmanın önemli olduğuna değinildi.

FORUM: Sonuç ve Öneriler

İki oturumdan oluşan forumun moderatörlüğünü Dilan Cudi Saruhan ve Neşe Toprak üstlendi. 'Kadınlar kültür sanat çalışmalarında nasıl zorluklar yaşıyor?' ve 'Çözüm önerileri' başlıklarında gerçekleşen forumda çıkan sonuç ve öneriler şu şekilde:

♥ Kadınlar kültür sanat çalışmalarında nasıl zorluklar yaşıyor? Oturumunda öne çıkanlar:

- Engelli sanatçıların yaptığı işin değil de engelinin ön plana çıkarılması söz konusu olabilmektedir. Hem engelli olmak hem Kürt kadın olmak hem de aile ile mücadele etmek üretim zorluklarını artırmaktadır. Buna karşı neler yapılabilir?
- Kadınların gücünü nasıl açığa çıkarabiliriz? Ne gibi eksikliklerle karşılaşıyoruz? Kısıtlar engeller nedir?

- Kültür sanat alanında kadınların maruz kaldığı istismar olayları, erkeklerin hakimiyeti ve kadınların önünde engel oluşlarına da değinmek gerek. Açıġa çıkan ifşaların çok daha ötesinde taciz durumları mevcut.
- Kürt sanatçılar ve üretimleri başka şehirlerle taşınmak isteniyor. Özellikle erkek sanatçıların kolektifleri, galerileri üzerinden Kürt ve kadın kimliġimizi yönlendirici, farklı şehirlerle taşıma pratikleri zorlayıcı olmaktadır. (İstanbul galerilerinde sergi açmak, erkeklerin bu noktada bunu bir başarı unsuru olarak kullanması vb.)
- Her sanatçının yerelde sanatsal üretim yapabilmesi, özellikle kadın sanatçılar arasında destek mekanizmaları oluşturulması çok önemli. Ekonomik problemlerden ötürü atölyeleri olmayan kişilere me n ve ekipman destekleri verilebilir bu konuda belediyeler destekleyici olabilir.
- Ekonomik zorlukların yanı sıra ruhsal zorluklar da söz konusu. Ekonomik zorluklar, yok sayılmalar gibi sebeplerle birçok kadının sanat süreci yarıda kalmıştır. Erkek zorbalıkları, aile, devlet şiddeti vs. sıralanınca kadınların baş etmesi gereken çok katmanlı zorluklar oluşmaktadır.
- Mezopotamya açık bir müze gibiymen Göbeklitepe, Karahantepe gibi yerlere akın akın insanlar gelirken, buradaki motiflerle ilgili onlarca makaleler yazılırken son yüz yıllarda burada yaşanan duraġanlıġın sebebi ne olabilir? Bu sorular üzerine de düşünülmeli. Kürdistan coġrafyasındaki bu zenginliġin içinde  retimsiz olmamız bunu besleyememiz tartışılması gereken durumlardandır.
- Sanat alanının yapısal olarak özümlenmesi gerekiyor. Özellikle kadın sanatçılar olarak büyük bir halkanın parçasıyız. Bu sebeple bu yapısal sorunlar konuşulmalı. Sanatın dilini belirlemek isteyen koleksiyonerler, küratörler, kurumlar var. Bu erkek hakimiyeti kadınlar açısından eşitsizlik yaratıyor. Koleksiyonerlerin iş seçerken deġerlendirme kriterlerinin (Maddi deġer, yurt dışı sergileri, tanıtımlar vs.) katmanlı oluşu, bu imkanlara erkeklerin çok daha rahat erişebilmesi kadın üretiminin g r n rl ġ n  engellemekte.
- Kürt sanatçıların yaşadığı sorunlar sadece görsel sanatlar alanında deġil, diġer alanlarda da kimlik kaynaklı benzer sorunlar görülmekte. Sanatın, kimlik olmadan amaç ve  retilimi kendi halkından kopuk ise üretim neye tekabül eder neye hizmet eder? Mesela Dostoyevski okuduġumuzda neyi s ylediġini, hangi kültüre ait olduġunu biliriz. Erebe şemo'nun ne s ylediġini biliriz. Sanatın böyle bir rengi olmalı. Sanatçının cevheri neyse bundan beslenmeli. Bizim hala kimlik, varlık sorunumuz var. Bu sorunlar müzikten resime, heykelden tiyatroya kadar yaygınlaşmıştır. Sanatçının üretiminin hangi kültüre, halka ait olduġunu eserlerinden anlayabilmeliyiz. Kimlik ifadesi bir söylemin, sıfatın dışında  retilime yansıyan bir unsurdur.

- Üretim sürecinde öncelikle erkek sanatçılardan engel görüyoruz. Yaşanılan yerlerde kadın sanatçıların az olması kadınlarda yalnızlık hissine neden oluyor.
- Bir arada örgütlü çalışmak yukarıda bahsettiğimiz sorunları aşmada önemli olabilir. Bu örgütlülük sergi, ekonomi, küratör vb. sektör problemlerini de aşmaya yarayacaktır. Kürt kadın sanatçılar özellikle ataerkil zihniyete karşı örgütlenerek çok güçlü olacaktır.
- Çağdaş sanat sınırlı bir camiada ilerliyor. İzleyicisi/alıcısı da çok sınırlı. Farklı disiplinlerle ortaklaşmak diyaloga girmek gerekebiliyor.
- Ulus devletler çeşitliliği yok sayıyor. Buna karşı sanat, kimliklerimizi yeniden inşa etmenin bir yolu haline geliyor. Sanat ve kültür Kürdistan'da nasıl bir pozisyonda? Nasıl bir pozisyonda olmalı? Sanat politik olmak zorunda mı? Neden politik olmak zorunda? Özellikle Kürt kadınlar için çok önemli. Sanat yalnızca bir ifade değil belleğin alanıdır. Kürtler ve dünya için bu farklılaşabilir. Kürt sanatı her koşulda politiktir. Çünkü yasaklar altında var olmuş; dili, kültürü, tarihi yasaklanmıştır.
- Kürdistan'daki üretimlerin politik olmaması gibi bir tanımlama doğru olmaz. Ana diliyle yapılan her iş politiktir, kimliği yansıtan her öge çalışmaları politikleştirir. Fransız ihtilaline sanat ve sanatçı öncülük etmiştir. Bizce de kültür sanat devrimci yöntemlerle yapılmalıdır. Sanatı bir direniş yöntemi olarak görüyoruz. Sanatsal üretim politik alan ister özgür alan ister bu olmadığı için Kürt sanatı olması gerektiği yerde değil.

♥ **Çözüm Önerileri Oturumunda Öne Çıkan Başlıklar:**

- Kültürel, sanatsal imkanlar yerelde daha çok yaygınlaştırılmalı. Özellikle çocukların ulaşabileceği imkanlar çok kısıtlı. O yüzden yapılan çalışmalar yaygınlaştırılmalı. Kültür sanat kurumlarının Amed'de yoğunlaşması, çevre illerde bu imkanların olmaması. Benzer kurumların Amed dışında da açılması gerekiyor. Kurumsallaşmalar "biz" olgusunu yaratan yerededir.
- Avrupa Orta çağında toplumun öncüleri aydınlar, sanatçılar oldu. Bizler de kolektif bir şekilde yaşananları aşabiliriz. Farklı sanat-kültür ortamlarında bir araya gelerek bunların aşılmasına öncülük edebiliriz.
- Sanat, yapısı itibarıyla politiktir, sanatçının cesur olması gerekiyor. Farklı disiplinler yaratım süreçlerinde ortaklaşabilir. Mimarlık, sinema, müzik vb. Bu iş birlikleri görünürlük problemini aşabilir. Arşivleme çalışmaları da gerekli ve değerlidir. Bir kurum öncülüğünde üretimler gezici sergilerle tanıtılabilir. Bu lokasyonlar büyükşehirlerle sınırlı olmadan il ilçe ve köyleri de kapsamalıdır. Bu yöntemlerle sanatın elitize olmasının, merkezleşmesinin önüne geçilebilir. Yalnızca sergi, fuaye vb. alışıldık yöntemlerle değil bu eserler sinemada, yayıncılıkta da gösterilebilir.

- Birbirimizden motivasyon almak, beslenmek çok önemli. Motivasyon düşüklüğünde beslenme kaynakları çok sınırlı olabiliyor. Galerilerin erkek egemenliğinde olması, ekonomik sorunlar, ekipman ve malzeme eksikliğine karşı ortaklaşmalar, destek mekanizmaları bunları güçlendirir. Deneyimler motivasyonları artırır. Yaşantıda karşılaştığımız zorluklar monotonluğu doğurabiliyor. Yeni bir galeri düzenli sergiler faydalı olur, Erasmus programları, sanatçı rezidansları, atölyeler, eğitim programları, kamp gibi yöntemlerle yeni alanlar kurulabilir. Network oluşturmak önemli. Tiyatro, müzik ve sinema alanında daha çok etkinlik varken resim alanında az.
- Kürt kentlerinden masallar derlemek ve çocuklarla resimli çalışmalarını yapmak kültürel miras açısından önemlidir.
- Ortak iletişim havuzu oluşturmak faydalı olabilir. Ardından bir portfolyo havuzu oluşturmak ve paylaşmak önemli olacaktır. Bu iletişim kanallarında atölye programları rezidans ilanları paylaşılır ve bu havuz farklı iş birliklerini doğurabilir.
- Savunuculuk faaliyetleri, ortak zeminde buluşmak için örgütlenmek önemlidir. Özgürlük için sanat inisiyatifi, Kürt Kadın İttifakı vb. örgütlenmeler ön açıcı olabilir. KASED olarak inisiyatif oluşturmanız durumunda teknik destek sağlayabiliriz. Bu inisiyatif hem örgütlü iş yapma olanağı ve programlı iş yapma olanağı sağlar.
- Sanatçıların yaşadığı ihlaller açıklanmalı. Bu konuda farkındalık oluşturulmalıdır.
- Üretimin sürekliliğini sağlayacak işler yapmalıyız. Sergi gibi kısa vadeli ve sonuç odaklı işlerden ziyade da sürekli yöntemler yapılabilir.
- Dijital sergi alanları gösterilebilir. Alternatif ifade yöntemleri, çalışmalarımız mekân sınırlılığını aşacak şekilde izleyiciye ulaştırabileceğimiz alanlar yaratılmalı.
- Tiyatrocu, sinemacı, müzisyen gibi sanatçıların eserlerinin sergilenmesi veya üretimiyle ilgili kaşeler daha kabul edilebilir bir yerdeyken görsel sanatlarla ilgili bu durum yeterince gözetilmiyor. Kurumlar vs. sanatçıların hayatını idame ettirmesine ne kadar katkı sağlayabiliyor? Sanatçı sigortası, şerefiyeler, sanatçının hayatını idame ettirebilmesi için emeklilik süreci gibi hak temelli konular da konuşulabilir.
- Kapitalist yaklaşımlar dışında farklı sergileme yöntemleri geliştirilmelidir.
- Çalıştayın en somut çıktısı, bir inisiyatif kurulmasına yönelik karar alınmasıdır. Bu doğrultuda bir yürütme kurulu oluşturulmasına ve çalıştay hazırlık koordinasyon ekibinin, inisiyatifin kuruluş sürecini de yürütmesine karar verilmiştir.

11 Ekim 2025 /Diyarbakır

KASED
KADIN KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT DERNEĞİ

ŞAREDARIYA BAJARE MEZİN A AMEDÊ
DIYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ŞAREDARIYA ŞARİSTANÊ GİRDÎ YA AMEDÎ